

PULA IMVUILA

>> GROWING FOOD >> GROWING PEOPLE >> GROWING PROSPERITY >>

PHUPU
2018

NAMPO e nngwe ya mohlolo

Dipontsho tse kgolo tsa NAMPO ya Grain SA ho tsa temo ke beke e fupe-reng tse ngata tse fapaneng, tsa mefutafuta. Ho boima ho bolela tsena ka mantswe a se makae!

Nka mpa ka re haeba o motho ya ratang temo hammoho le letoto la boleng ho tsa temo, ruri o tlamehile hore bonyane o be le boiphihlelo ba letsatsi le le leng (haholoholo a mabedi!) polasing ya NAMPO kantlenyana ho Bothaville. Tloo, o inwese ka nkgo, weso!

Dipontsho tse batsi ke tse tshwereng mesebetsi ya tsa temo, e leng e fapanang ka boholo ba yona – le hoja

e le boqapi ba Grain SA, mesebetsi ena ha e felle feela ho tsa temo – ho ntse ho le teng tsa bohlokwa tseo motho a ka di bonang le ho ithuta tsona. Bohle ba hlahetseng ka mahetla lefapheng la Temo ba mpa ba emetswe ke ba bang, mme moyo o renang mono ke wa nyakallo e se nang

meedi, e leng nako ya ho ketekela dikatleho le dikgatelopele tse bolokang indasteri ena e phela, mme e arabela dithokong tsa setjhaba.

Ho teng dipontsho tse makatsang tsa makoloi le disebediswa tsa mapolasing, mehopolo ya bo-qapi le dipontsho tsa diqatjwa tsa moraorao tjena ho tloha ho tse nyane ho isa ho ditheknoloi tse njha tsa dipeo. Ho bile ho teng sebaka moo ho behilweng diterekere tsa mehla ya kgale, tse hopotsang dihwai ka dinako tsa kgalekgale kwana. Ho bile ho teng lebenkelenyana la tse ntle tse makatsang tse bontshang boqapi bo hwlahlwa ba dihwai tsa mehla ya kgale.

Le hoja hona e le boiphihlelo bo bulang mahlo a dihwai, hape ke nako ya ho

NKGONO JANE O RE KUMELA TSENA...

Ka mehla monyetla o dula o le teng wa ho intlafatsa, ho sa kgathaletshe hore o bile kgwebong nako e kae'. – Oscar De La Hoya. Qotsa ena ke nnete ya mmakoma jwalo ka ha re bone nakong ya maeto a ho hlahloba mehato e meraro tlhodisanong ya Sehwai sa Selemo.

Dilemong tse pedi tse fetileng, re ne re kgolwa hore dihwai di bile ntle hoo di neng di ke ke tsa kgona ho ntlafala le ho feta – re ne re fositse, mme dihwai di ntse di le ntle le jwale! Ho phehella ho intlafatsa ke e nngwe ya dintho tsa bohlokwa tsa motho – letsatsi ka leng re ka qala hape le ho rera ho sebetsa hantle/hantle le ho feta/ho ba mosebetsi ya betere/motswadi ya betere/LE HO BA SEHWAI SE BETERE.

Theknoloji wa sejwalejwale le yona e ntse e re thusa ho ba dihwai tse betere. Mofuta wa peo eo re ka e rekang ke o motle hoo haeba re ka e sebedisa ka bohlale le masene e ka re fang kuno eo re neng re sa kgolwe hore re ka e fihella. Nahana feela ka taolo ya mahola – dilengwaneng tse fetileng, dihwai tse ngata di ne di hlaola mahola ka matsoho; di sebetsa masimong letsatsing le tjhesang, di fothola mahola. Jwale re se re fasatsa ntho tsa sekgowa pele le ka mora ho jala, hape le nakong ya sehla sa kgolo – mme jwale ha ho sa le teng mahola a letho. Ke kgatelopele e kaakang – dimeleng le bophelong ba rona batho. Ntho ya ho hwatalla letsatsi lohle letsatsing le tjhesang e se e le ntho ya maobane!

Ba bangata ba lona ba bile teng kopanong ya NAMPO – dipontshong tse kgolohadi tsa mona Afrika. Re rata NAMPO selemo se seng le se seng hobane re kgona ho bona dintho kaofela ka ihlo le letjha. Ka mehla disebediswa ke tse ntjha, dikhemikhale ke tse ntjha, theknoloji ke e ntjha, le mehopoly ke e metjha. Le hoja re ke ke ra ba bohole boemong bo le bong bo tshwanang, ha feela re ntse re hatela pele, teng re etsa hantle haholo. Re tshwanetse ho lomahanya meno hore re hatele pele – le ha e ka ba hanyane selemo le selemo.

Re le dihwai re na le tshepo, mme re habile ho ya jala sejothollo se hlahlamang. Ebile ha re tsilatsile hore sejothollo se hlahlamang e tla ba se setle. Ha re rate ho emella morao le ho lebella hore tsena di iketsahalle ka botsona – empa re hlakometse hore mahola a nne a be tlaa taolo, re reka peo le manyolo a matle, re jala nakong e nepahetseng, mme re ntse re tswela pele ho laola mahola. Haeba re etsa tjena, ruri re na le monyetla o motle wa ho ba le sejothollo se setle.

Ke nako jwale ya ho rera tsa sehla se tlang – haeba o le setho sa Letlole la Mesebetsi, etsa ka hohle hore o kenya tjhelete ya peheletso nako e sa le teng hore re o fumanele tse kenngwang mobung nako e sa le teng. Ka mehla re dula re lebelletse dipula tsa pele, mme ha pula e fihla, o tla lakatsa ho jala hanghang!

Mahlohonolo ke ao kotulong ya hao! Re dumela hore o tla putswa haholo bakeng sa mofufutso wa hao sehleng se fetileng, le horemekotla e tla ba disabusabu! Ikotle sefuba ka ho kenya letsoho phepong ya Maafrika Borwa ao re phelang le ona. Haeba o ne o sa hlahiise dijo, baena ba rona le dikgaitseba ne ba tla bolawa ke tlala. Re o opela mahofi. Eka mahlohonolo a ka o aparela, dipula ha na tsa ditlwebelele!

NAMPO e nngwe ya mohlolo

tswa ha lelapa le ho otlwa ke moyo ka ha mabenkele a mangatanyana a rekisang tsa bomme, mme ho kenyelletswa le lenaneo la bomme la dipuo le dipontsho tse monate. Bana (bashanyana le banana) le bona ba thabiswa ke dipontsho tsa diterekere tseo ba ka hlwellang hodima tsona mmoho le Daddy hammoho le tse ding tse kang dipere, dinku le dikgomo. Batswadisi ba mefuta ya diphoofolo le bona ba tlisa thabo le motlotlo ka ho re ruta le ho re bontsha ka diphoofolo tse ntle tseo ba di hhahisang le mefuta ya tsona. Tsena kaofela ke tse bonwang kopanong ya NAMPO.

Ntle ho tsohle tse ka bonwang, hona e sa ntse e le monyetla wa ho kopana le ho hokhana le ba bang ba mehopoly e tshwanang, e leng ba ntseng ba tsetetse temong. Mona ke moo motho a ka ithutang tse ngata ho dihwai kapa batataisi ba bang le ho sebedisa dikelello tsa ditsebighadi tse ding mabapi le tse kang dikennngwamobung, tlhahiso, tse ka etswang ka dihlahiswa (*processing*), phephetso tsa poloko setorong le mebarakeng.

mahetla moo baetapele ba fapaneng, boraionomi, boradipolotiki, dihwai le bankakarolo ba bang, ba tshohlang mathata a sejwalejwale le a dingangisano tsa mehla ena. Dipuisano di etsahala nakong yohle ya beke ya NAMPO kgasong ya TV hona moo, mme baetapele ba Grain SA bat la ba teng, ba kang Moetapele ya ka Sehloohong wa Phethahatso, ya kang Jannie de Villiers, e leng ditho tsa puisano ya ka mehla.

Ke bile le monyetla wa ho ba teng puisanong ya sehlopha e neng e etelletswe pele ke Rozanne McKenzie moo baetapele Lenaneong la rona la Grain SA la Ntshetsopele ya Molemi, e leng Manejara Jane McPherson, le Motlatso modulasetulo wa Grain SA, Preline Swart, ba buileng ka seabo sa basadi temong. Jane o ile a re: 'Ha re rate ho ikutlwaa hore banan ba mpa ba re dumelletse feela lefapheng lena la temo, re batla ho ba teng moo ka seqo ho phehisa ka tsebo'. A boela a supa hore re hloka tharollo e phethahetseng – katamelo dijheleteng, disebedisweng tsa temo le ho tse kennngwang mobung – ho kgothaletsa basadi ba bangata temong.

Nnete ke hore ho bile teng tse ngata tse ileng tsa buuwa ka bohlokwa ba ntshetsopele ya molemi le phetoho lefapeheng la temo.

Ka mehla ho teng puisano e lerata ka holong e twaehileleng ya Ditho tsa Grain SA, e leng moo ditho tsohle tsa dihwai di dumelletsweng ho ya fumana kopi ya kofi kapa senomaphodi le ho buisana le bomanejara le batataisi ba sehlopha sa Grain SA.

Ho monate ka mehla ho kopana le ditho tsa rona fahleho di tadijane. Ho kopana le dihwai tse nang le tjhehesho ho fana ka tjhehesho le matla a ho tswela pele ka mosebetsi wa phetoho le ntshetsopele. Ho ya ka mantswe a Manejara wa Lenaneo Jane McPherson: 'Ha re ne re ka fetola meedi ya kgaello dikelellong tsa rona, mme ra otollela matsoho ho bohole, banna le basadi, ba baholo le ba banyane, re ka bopa naha e makatsang, mme re ke ke ra tlhella naha ho boradipolotiki. Ena ke naha ya rona, e matsohong a rona ho tlisa phapang'.

Kopano ya NAMPO e re fa moyo wa tjhehesho botjha hore re nne re phehelle polokeho ya dijo tsa malapa le boemo ba phediso ya tlala le ho tswela pele ho otollela matsoho ho dihwai tse ntle tsa dijothollo tsa mona Afrika Borwa. Tshepo ya rona ke hore re tla kopana le WENA selemong se tlang!

Ena ke e meng ya melaetsa e ileng ya nna ya ipetsa hara ba neng ba le teng:

Jane a re: Re tlamehile ho nahana ka mokgwa o kgannelang pele kgahlanong le diphephetso tseo re shebaneng le tsona, mohlala: Botsa seo re ka se etsang, le hoja nnete e le hore dihwai ha di na mangolo a pakang hore ke beng ba mapolasi (title deeds) – re tshwanetse ho etsa malebaleba, hape re tshwanetse ho tsetela

BATHONG.

Se ntshwenyang ke ka moo mmuso o etsang dintho ka teng. Mmuso o fihla moo o tlolaheng letsoho la moena le ho se shebe morao.

– Preline Swart

Ke tshwenyehile ka bashanyana ba rona ba basweu mane ka ntle. Ba a tsilatsila, ha ba na bonneta ka bokamoso ba bona.

– Preline Swart #NAMPO2018

Phephetso e kgolo ke hore e mong le e mong o batla tjhelete, empa e mong le e mong ha a batle ho ba sehwai.

– #JaneMcPherson
@gsafarmerdev

Mohato o makatsang wa 'Setjhaba pui-sanong' o fetohile sethala se hlahleng ka

Didiba tsena re di kumelwa ke Jenny Mathews, mophehisi ho tsa Pula Invula. Ho tseba haholwanyane romella e-meile ho jenjonmat@gmail.com.

MATLAFATSA TLHAHISO YA DIJO-THOLLO KA MEFUTA YA MONAWA

Dihwai tse ngata lebatoweng le tswelang pele di lemoile kajeno hore menawa, e kang dinawa tsa soya, matokomane, dinawa tse ommeng le dierekisi, di ka kenya letsoho haholo mokgweng wa dijothollo.

Dihwai tse ngata tsa dijothollo di tshwanelo ho lemoile melemo ya dijothollo tsena phokotsehong ya dikotsi le keketsehong ya phaello kgwebong ya temo. Melemo e ka behwa ho ya ka mekgahlelo e latelang:

Molemo mobung

Keketsehong ya monono wa mobu

Menawa e ka ntlafatsa monono wa mobu ka bokgoni ba yona ya ho lokisa nitrogen mobung. Nitrogen ke karolo ya seholoo ya chlorophyll, e leng hlokolosi ketsahalong ya photosynthesis (tlahiso ya oxygen).

Ketsahalong ena, kganya ya letsatsi e sebediswa ho fetolela metsi le carbon dioxide dijong, mohlala, ditswekere tse kang glucose. Ditswekere di bohlokwa kgolong le ntshetsopeleng ya semela. Nitrogen e boetse ke karolo ya seholoo ya amino acids, e leng methoxy ya bohlokwa ya diprotheine. Ha ho semela se ka holang ntle le diprotheine. Tokiso ya nitrogen moyeng e fokotsa tlhoko ya manyolo a dikhemikhale, e leng phokotseho ya ditjeo tsa molemi ho tse kenngwang mobung.

Phokotseho ya dikokwanyana le malwetse

Phapantshong, dijothollo tsena di thusa phokotsehong ya tahleheloe bakwang ke dikokwanyana le malwetse. Mohlala, moo matokomane a fapantshwang le poone e hlasetsweng ke Diplodia, inoculum, mehato ya tjhefo e a fokotseha ha nako e ntse e tsamaya hobane tjhefo e ka hlasela poone feela.

Inoculum ke dikarolwana tsa tjhefo tse salang masalleng a mobu le dimela. Dikarolwana tsena di kgona ho baka bolwetse sejothollong se hlahlamang. Phapantsho ka matokomane (a hanang ho fa bolwetse bodulo) e baka hore bolwetse bo hloke sebaka moo bo ka kenyang tjhefo ho sona, e leng ho qetellang ka phokotseho ya tlhaselo. Ho se be le sebaka sa boaho ba tjhefo ho thatafatsa tlhaselo e ka bang teng ya tjhefo.

Molemo ikonoming

Menyetla e eketsehileng ya tjhelete e kenang

Menawa e ka eketsa menyetla ya tjhelete e kenang. Dinawa tse kgubedu tsa tswekere tsa boemo bo phahameng di ka phahamisa ditheko tsa thepa ho ya ho R12 000 tone ka nngwe le ho feta. Tlhoko ya hajwale mona e feta bokgoni ba tlahiso ya selehae. Palohare ya dinawa tse ommeng tse hlasiswang Afrika Borwa dihleng tse hlano tse fetileng e eme ditoneng tse 59 500. Papisong le tshebediso ya selehae, tlhoko ke ditone tse 137 712, e leng ho bontshang kgaello ya ditone tse 78 212 tsa dinawa tse ommeng.

Monghadi Johannes Simelane tshimong ya dinawa tsa tswekere. O jetse sejothollo ka 2013/2014 polasing ya hae ya Mpembe, seterekeng sa Balfour, Mpumalanga.

Ka baka lena, ke dinawa tse ngata tse ommeng tse romellwang di etswa ka ntle ho naha, haholoholo tse tswang China. Tshekamelo ena e bopa monyetla wa ho nama le, haholoholo ho dihwai tse ntseng di thuthuha tse leng mabatoweng a matle a tlahiso, ho kena mmarakeng.

Kgaello tlahisong ya selehae e tlisa monyetla wa ho nama hammoho le, haholoholo ho dihwai tse ntseng di thuthuha mabatoweng a loketseng tlahiso ya dinawa tse ommeng, ho kena mmarakeng.

Thusa ho thibela dikotsi tlahisong

Tikolohong ya tlahiso e tsejwang ka ho phahama ha dikotsi, monawa o boetse o fana ka monyetla wa mefuta e fapaneng. Ho jala mefuta e mengata e fapaneng ya dijothollo ho bolela ho nama kapa ho batalatswa ha dikotsi tsa dihwai mabapi le tse kenngwang mobung, dikotsi kunong le tjheleteng e kenang naheng e tsejwang ka maemo a fetofetohang, a sa tshephahaleng temong. Dijothollo tse kang dierekisi, mohlala, di ikamahanya le maemo a boima temong, di kgona ho hlasisa dijo le tlasa maemo a boima a tlelaemete.

Molemo wa menontsha

Molemo o phahameng wa monawa o tsejwa haholo (**Theibole ya 1**). Dijothollo tsena ke mohlodi o motle wa protheine le tshwele. Hape, monawa ke mohlodi o bonolo wa protheine, divithamine le diminirale, mme ka nako tse ding o tadingwa o ntse o ka sebediswa bakeng sa nama. Theibole ya 1 e bontsha ka ho hlaka diprotheine tsa mefuta e meng ya dijothollo papisong le poone.

Theibole ya 1: Dikahare tsa diprotheine ho e meng ya menawa papisong le protheine pooneng.

Sejothollo	Bongata ba protheine peong (%)
Matokomaneng	24 - 26
Dierekising	22 - 24
Dinaweng	17 - 22
Pooneng	8 - 12

Mohlodi: MRC Food composition tables

Tlahiso ya monawa maemong a komello Afrika Borwa

Le hoja dinawa tsa soya ya selehae, dinawa tse ommeng, matokomane le dierekisi di ikamahanya le maemo ohle, di bontsha di mela hantle mobung o itseng le maemong a itseng a tlelaemete, mme di mela hantle mobung o tebileng, o ntshitsweng metsi hantle.

Mohlala, dinawa tse ommeng di ke ke tsa mela hantle Limpopo ka baka la motjheso o phahameng, tse bang teng nakong ya sehla sa lehlabula (mahrenge a Pudungwana ho ya mahareng a Hlakubele), ha matokomane ona a ke ke a mela hantle Ermelo, Mpumalanga ka baka la motjheso o tlase haholo, bolelele ba kganya ya letsatsi bo bokgutshwane haholo le mongobo o phahameng haholo.

Ela hloko hore dinawa tse ommeng di lengwa ka katileho Limpopo, le hoja e le tlasa nosetso nakong ya kgwedi tsa mariha dibakeng tse se nang serame.

Theibole ya 2 e fana ka tlhaloso ya dinawa tsa soya, matokomane le dinawa tse ommeng, e leng ho bontshang maemo a tlahiso moo dijothollo tsena di tla hola hantle.

Sejothollong ka seng sa monawa, le ha ho le jwalo, ho teng mefuta e mengata (dipeo). Mofuta ka mong wa peo o na le matshwao a ikgethileng a etsang hore mofuta o lokele sebaka se itseng sa tlahiso. ARC-Grain Crops e na le lenaneo le akarretsang le thusang ka boleng ba mefuta ya dipeo le hore di tla hola jwang dibakeng tse itseng tsa tlahiso. Nakong ya ho hlahloba boleng, mefuta ya peo e fanang ka kuno e ntle ka ho fetisia le boleng tulong e itseng, e a hlwauwa.

Lesedi lena le hatiswang selemo le selemo ka mokgwa wa leqhetswana (dikgothaletso tsa mofuta wa peo) le ka fumanwa ntle le tefello ya letho atereseng ya Private Bag X1251, Potchefstroom, 2521, (Tel: 018 299 6100).

Sehlopha sa batjha masimong a direkisi Nokaneng karolong e ka leboyabophirimela ho la Mpumalanga (sehleng sa komello sa 2010/2011). Poone ka morao e tshwere bothata ha sejothollo sa erekisi se hola hantle maemong a komello.

Ditlhoko tsa peo le ditataiso tsa ho jala

Theibole ya 3 e bontsha palo ya dimela, karohano ya peo meleng, bongata ba peo hekthareng, e leng tse kgothaletswang, hammoho le ditjheo tsa peo ya dinawa tsa soya, matokomane, nawa tse ommeng le direkisi. Mabapi le menawa e meng,

mohlala, peo ya dinawa tse ommeng e se e phahame haholo ka theko ho tse kennwang mobung.

Ka baka la ditjeo tse phahameng tsa peo, molaro wa mosebetsi wa ho jala le bongata bo ikgethileng ba peo, ke tshebetso e hlokolosi mefuteng ya monawa (mabapi le dinawa tse ommeng, ditjeo

Theibole ya 2: Ditlhoko tsa mobu, dibaka tse loketseng tlahiso le matsatsi a matle a ho jala dinawa tsa soya, matokomane le dinawa tse ommeng. (E nkilwe ho: Trends in the Agricultural Sector 2016, DAFF).

Sejothollo	Ditlhoko tsa mobu	Seabo sa tlahiso ho ya ka provense 2016*	Nako tse ntle tsa ho jala
Nawa tsa soya	Selokwe se lehlabathe ho ya ho letsopa le lehlabathe (15% - 50% Letsopa)	Mpumalanga – 47,7% Eastern Free State – 34,6% KwaZulu-Natal – 5,8%	Motjheso o mahareng (North West) Mahare a Pudungwana - mahare a Tshitwe Baka tse batang (Foreisetata Botjhabela, karolo tse botjhabela tsa Mpumalanga Mafelo a Mphalane - Mafelo a Pudungwana
Matokomane	Lehlabathe selokwe/ selokwelehlabathe (10% - 20% Letsopa)	North West – 42,0% Northern Free State – 28,8% Northern Cape – 22,1%	Mahare a Mphalane - mahare a Pudungwana
Nawa tse ommeng (Nawa tsa tswekere: Sehla sa kgolo 109 - 121 matsatsi)	Selokwelehlabathe/ letsopaselokwe (15% - 35% Letsopa)	Eastern Free State – 48,0% Mpumalanga – 16,9% Limpopo – 10,6%	Mahare a Pudungwana - Qetello ya Tshitwe

*Diphehiso ho ya ka provense – ho ya ka kgetho ya molemi ya dijothollo tse loketseng sebaka se itseng

Theibole ya 3: Ditlhoko tsa peo hekthareng ka nngwe le ditjeo tsa peo ya nawa tsa soya, nawa tse ommeng le direkisi maemong a komello.

Sejothollo	Palo ya dimela (dimela/ha)	Karohano bophareng ba mela ya 900 mm	Palo ya dipeo/m	Bongata ba peo (kg/ha)	Palohare ya ditjeo tsa peo/25 kg (R)	Palohare ditjeo tsa peo/ha (R)
Nawa tsa soya	300 000	35 mm	28	65	850	2 210
Matokomane	80 000 - 100 000	90 mm	11	60	700	1 680
Nawa tse ommeng (Sugar bean)	130 000 - 145 000	75 mm	12 - 13	60 - 65	1 225	3 307
Dierekisi Upright/Runner	122 000 88 000	90 mm 125 mm	11 8	15 10	750 750	450 300

Matlafatsa tlhahiso ya dijothollo ka mefuta ya monawa

Theibole ya 4: Tse peitelwang mabapi le mefuta e ikgethileng ya monawa.

Monawa	Sesebediswa sa ho peitela	Matla a baktheria
Nawa ya soya	Sesebediswa – peitelwang nawa ya Soya (WB74)	<i>Bradyrhizobium japonicum</i>
Matokomane	Sehlopha sa Matokomane Dierekisi sesebediswa ho peitela (XS21 sehlopha sa A)	<i>Bradyrhizobium sp. (vigna)</i>
Dierekisi	Sehlopha sa Matokomane Dierekisi sesebediswa ho peitela (XS21 sehlopha sa B)	<i>Bradyrhizobium sp. (vigna)</i>
Nawa tse ommeng	Sesebediswa peitela Nawa (Bean inoculant (UD5)	<i>Rhizobium leguminosarum</i> <i>biovar phaseoli</i>

Mohlodi: Stimuplant

tsa peo feela di kenyeleditse 38% ya ditjeo tsa tse kenngwang mobung. Sheba **Theibole ya 5.**

Ho feta mona, ntle le karohano e nepahetseng pakeng tsa dimela, botebo ba ho jala (pakeng tsa 20 mm and 50 mm le teng ho ya ka mongobo wa mobu le bongata ba letsopa) e ntse e le nthya ya bohlokwa ho tiisa hore dimela di mela ka nako e le nngwe. Ka bomadimabe, kgaello ya metjhine e ntseng e sebediswa hajwale lefapheng le ntseng le tswela pele Afrika Borwa le fana ka diphephetso tse totobetseng.

Bosiyo ba diplantere tse ntle, tse ka thusang ho jala sejothollo ho ya ka botebo le bongata bo nepahetseng, ke nthya e thatafallang tse ding tsa dihwai ho ikamahanya le palo ya dimela jwalo ka ha ho kgothaleditswe.

Manyolo a monawa

Monawa ke dijothollo tse lokelang ho kenyeletswa phapantshong ya dijothollo masimong a hao.

Jwalo ka ha ho bontshitswe pejana, monawa o kgona ho itokisetsa nitrogen (N) ya ona, e leng e fokotsang tlhoko ya manyolo a khemikhale. Monawa o na le bokgoni ba, mmoho le baktheria ya Rhizobium, ho itokisetsa nitrogen e sepakapenkong hore e be teng dijothollong tse tla latela.

Matshwao ana a etsa hore monawa e be dijothollo tsa bohlokwa tse ka kenyeletswang phapantshong ya dijothollo. Pele o jala, monawa o tshwanetse ho peitelwa ka tshebetso ya peo. Ela hloko: hona kemekotlananyana e nang le phofshwana e nang le meriana e sebetsanang le peo.

Molemo wa ho peitela ke hore hona ho fa semela bokgoni bo matla ba ho lokisa nitrogen ka ditshenyehelo tse tlase. Jwalo ka ha ho bontshitswe **Theiboleng ya 4**, tse peitelwang di tshwanetse ho kgethwa ho ya ka sejothollo se itseng feela. Mabapi le nawa tsa soya, ha ho ho peitelwa ho nepahetseng hoo ruri ho tla qetella ka mehato e tlase ya N semeleng, e leng ho tla qetella ka dikuno tse tlase, haese haeba ho sebedisitswe manyolo a nitrogen a sa lokang, e leng ka ditshenyehelo tse phahameng.

Mofumahadi Beauty Skhosana o bontsha kotulo ya hae ya dinawa tse ommeng polasing ya hae ya Uthembekile haufi le Balifour. O fumane kuno ya ditone tse 1,55 hekthara ka nngwe le kotulo kaofela ya ditone tse 35,6 selemong sa 2014.

Dinawa tsa soya di kgona ho sebedisa hantle masalla a potassium (K) mobung. Ka kakaretso, le ha ho le jwalo, monawa o ka nna wa bontsha dikgaello tsa K mobung o tlase ho 60 mg/kg. Ka hoo, monawa o jetsweng mebung e nang le mehato e tlase ya K o tla sebetsa hantle manyolong a K.

Ka kakaretso, le ha ho le jwalo, monawa o ka nna wa wa bontsha dikgaello tsa K mobung o tlase ho 60 mg/kg. Pulses tse jetsweng mebung ya mehato e tlase ya K e tla sebetsa hantle ka manyolo a K.

Mabapi le matokomane jwalo ka mohlala, calcium (Ca) ke monontsha wa bohlokwa kgolong ya khenele le tshebetsong ya kuno. Hore Ca e lekane, ho monngwa ha Ca le hona ho etsahala ka ho otloloha ka dipods (mekotlana e tshwereng dipeo).

Ha sampole ya mobu e bontsha hore Ca e tlase, moo kalaka e sa hlokahaleng ho lokisa boemo ba esiti, calcium sebopethong sa gypsum (200 kg/ha - 300 kg/ha) e ka thusa haholo ho eketsa kuno matokomaneng.

Disebediswa tsa ho peitela di tshwanetse ho kgethwa le ho sebediva sejothollong se itseng feela jwalo ka ha ho bontshitswe theiboleng.

Mabapi le dierekisi, rhizobium e shebaneng le ho lokisa N e teng ka tlhaho mebung ya Afrika Borwa. Ho ya ka taba ena, melemo ya ikonomi mabapi le ho peitelwa ha dierekisi e sa ntse e le taba e esong ho rarollwe ka ho phethahala.

Bahlahisi le barekisi ba nawa tse ommeng hangata ha ba peitele dipeo tsa bona. Ba kgomarela dikgothaletsa tsa semolao tsa manyolo (Sheba Theibole ya 5). Mokgwa o mong, dihwai tse ding tsa dinawa tse ommeng, le ha ho le jwalo, di sebedisa *Rhizobium leguminosarum* (Theibole ya 4) ka kattleho. Molemo ikonoming wa ho peitela le tshebetso ya N tlahisong ya dinawa tse ommeng, ke taba e ntseng e fuputswa ho ya pele.

Mebu kaofela ya Afrika Borwa e na le phosphorus (P) e tlase, e ka eketswang ka ho jala dijothollo tse rekiswang. Le hoja menawa e sebetsa hantle ka masalla a P, mehato ya mobu oo e tshwanetse hore bonyane e be 25 mg/kg (Bray 1). Mehatong ya P ya 15 mg/kg kapa e tlasesyana, lenaneo la keketso ya P le tshwanetse ho sebediswa ka sepho sa ho lokisa mebu eo menawa e ilo jalwa ho yona.

Theibole ya 5: Ditjeo tse fetofetohang tsa tlhahiso ka ho otloloha tsa dinawa tse ommeng (nawa tsa tswekere).

Tse kennwang	Ka ho qolleha	Bongata/ha	Theko (R)	Tjeho (R/ha)
Peo	RS6	65 kg	1 225/25 kg	3 185
Metjhine	Diesel and repairs	-	-	1 045
Manyolo	3:2:1 (32)	200 kg	313/50 kg bag	1 252
Sebolayalehola	Bateleur Gold	1,5 litre	2 038/5 litre	611
Taolo ya malwetse (Peong)	Celest XL & Apron XL	81 ml 7 ml	625/1 litre 1 398/250 ml	51 39
Phekolo – Mafoame a nawa	Sparta plus	500 ml	1 298/5 litre	130
Phekolo – Anthracnose	Amistar Top	500 ml	4 576/5 litre	457
Mosebetsi	Basebetsi ba nakwana	-	-	1 560
Kaofela				8 330

Theibole ya 6: Palohare ya kuno le ya ditheko tsa dihwai tse fumanweng mabapi le poone, dinawa tsa soya, matokomane le nawa tse ommeng selemong sa 2013/2014 ho isa ho sa 2015/2016 (E nkilwe ho: Trends in the Agricultural Sector 2016, DAFF).

Sejothollo	Palohare ya kuno naheng selemong sa 2011/2012 ho isa ho sa 2015/2016 (ton/ha)	Theko ya sehwai ka Diranta/tone/ sehla sa tlahiso		
		2013/2014	2014/2015	2015/2016
Poone	4,33	2 626	2 379	3 529
Nawa tsa soya	1,55	5 549	4 732	6 217
Matokomane	1,10	8 756	8 234	7 582
Nawa tse ommeng	1,03	12 277	10 957	12 965

*Tjhelete e kenang e laolwa ke boleng ba sehlahiswa le dikereiti tse fapaneng. Diporeisi tsa matokomane, mohlala, di tla fapano haholo pakeng tsa kgetho, boemo le dikereiti

Dihwai tsa Puleng ho la Limpopo di fumana mefuta e fapaneng ya matokomane tekong ya tekolo ya mefuta e fumanweng polasing.

Ditjeo tsa tlahiso dinaweng tse ommeng

Theibole ya 5 e bontsha mohlala wa ditjeo tse fapafapanang tse shebaneng le dihwai tsa nawa tse ommeng. Ditjeo tse fapafapanang tsa

R8 330 hekthara ka nngwe di bontsha tlhoko tsa tsamaiso e ntle ya sejothollo, e leng e tla sebediswa le ho menawa e kang dinawa tsa soya le matokomane.

Kgonahalo ya kuno le boleng ba ikonomi ba monawa

Theibole ya 6 e bontsha palohare ya dikuno tsa na ha le makeno a tjhelete e fumanwang ke dihwai tsa poone, dinawa tsa soya, matokomane le dinawa tse ommeng selemong sa 2013/2014 ho isa ho sa 2015/2016.

Kuno ya monawa papisong le kuno e fumanweng pooneng e batla e le tlase (Theibole ya 6). Le ha ho le jwalo, diporeisi tse fumanweng ho tsena papisong le poreisi tsa poone, di hlakola meokgo ya kuno e tlase.

Phokotseho e tswelang pele poreising ya poone kgweding ya Mphalane 2017 (R1 871/ton – Safex), e bontsha tlahiso ya monawa e le mokgwa o ka nnang wa latelwa. Ho kennwa ha monawa mokgweng o teng wa dijothollo ho boetse ho fana ka monyetla wa tse ngata dijothollong hammo ho le phokotseho ya dikotsi mabapi le tse kennwang mobung, kuno le tjhelete e kenang. Mohlala, ka tsamaiso e ntle ya sejothollo sa dinawa tse ommeng (nawa tsa tswekere), kuno ya nngwe le halofo (1,5) e ka nna ya fihlellwa.

A re nke hore ho ka kena bonyane tjhelete e kaa ka R12 000 tone ka nngwe. Ka ha ditjeo tse fetofetohang ka ho otloloha ke R8 330 (Theibole ya 5), phaello mona e ka ba 1,5 tone/hekthara ka nngwe x R12 000 = R18 000 - R8 330 = R9 670/ hekthara ka nngwe. Ho ya ka kuno ena e ntle, ho sekamela lehlakoreng le leng le kang dinawa tse ommeng ho supa monyetla o nang le kelelo wa tjhelete e ka kenang nakong ena ya diporeisi tse tlase tsa poone.

Ho kennwa ha monawa mokgweng o leng teng wa dijothollo ho boetse ho fana ka monyetla wa ho namela dijothollong tse ding, mme ka ho etsa jwalo, ho fokotsa dikotsi mabapi le tse kennwang mobung, kuno le yona tjhelete e kenang.

Ditiba tsena re di kumelwa ke APN du Toit, ARC-Grain Crops, Potchefstroom. Ho fumana lesedi le batsi, romella emeile ho dutoitp@arc.agric.za.

Pula Imvula's Quote of the Month

*There is always space for improvement,
no matter how long you've been in the business.*

~ Oscar De La Hoya

Kopana le bathonngwa ba SEHWAI SA SELEMO SA 2018 (Karlo ya 1)

Ke nako yane e monate ya selemo hape moo bathonngwa ba tlhodisano ya Grain SA ba Sehwai sa Selemo sa 2018 ba hlwailweng.

Ke taba e tlamehileng ho hopolwa ka mehla hore sepheo sa sehlooho sa tlhodisano ena ha se hakaalo ho hlola empa ke ho keteka boithuto, kgolo, ntshetsopele le ho sebetsa ka thata ha

diketekete tsa dihwai Lenaneong la Grain SA la Ntshetsopele ya Molemi.

Sepheo ke ho kenya tjheseho le mafolofolo ho rona bohole ba sebetsang ka nako tsohle ho imatlafatsa ka sepheo sa ho fihlella tseoo re di habileng, ho sa tsotellehe hore mathata ke a maholo hakae. Le ka mohla sepheopheo ha se hakaalo ho thonngwa kapa ho hlola kapa ho hapa eng kapa eng, empa ke ho hola letsatsi le letsatsi,

kgwedi le kgwedi le selemo le selemo hore o be haufi le ho fihlella kuno, phaello kapa sepheo sefe kapa sefe seo o se phehelletseng, wena le lelapa la hao. Qetellong, ena ke yona tilholo!

Haeba o e mong wa ba hlwailweng tlhodisano ena, o etsa hantle, ebile o mohlala wa se ka fihlellwang. Mothating ona, re rata ho o tsebis-a bathonngwa ba Sehwai sa Selemo sa 2018!

Bathonngwa ba rona ke...

Bathonngwa ba Dihwai tse Thuthuhang

Ndlalankulu Jona Zungu

Ndلالکللو او هلاhilé کا 1948، او هلاhilé lebatoweng la Matshana haufi le Wakkerstroom. A holela polasing ya Ogiesfontein haufi le Wakkerstroom. Tjheseho ya Ndlalankulu-lulu e qadile a sa le monyane dilemong, moo a neng a thusa ntatae ho jala le ho kotula poone ya bona.

Le hoja a kile a sebetsa Gauteng le dibakeng tse ding, a kgutela lapeng ka 2007, a etsa qeto ya ho iteka mosebetsing wa ho jala, e le ka sepheo sa ho fumana poone e lekaneng ya lelapa la hae. Hobá a kopane le ba Grain SA, a kgona ho bokella ho lekaneng bakeng sa lelapa la hae le ho rekisa ho setseng hore a iphumanele tjhelete.

Ncamisile Liphine Mdluli

Ncamisile او هلاhetse Swaziland کا la 29 Pherekong 1958. Batswadi e ne e le Agnes le Alfred Hlophe. Onyetswe ke Norman Mdluli. Ba na le bana ba tsheletseng, banana ba bane, bashanyana ba babedi.

Anderson ke moahi wa lekeishene la Khanyayo. O hlahile ka la 28 Phupjane 1934. O qadile kgale ka temo, empa a hloka motho ya mo tataisang mekgweng e nepahetseng ya temo. A ba setho sa Grain SA moo a ithutileng tse ngata tsa temo teng.

Ntle le ho ba sehwai, a boela a ithuta ho hlokome-la mobu hore o se fokole. Ka bomadimabe, batho ba bangata, haholoholo ba se nang monyetla wa ho ba le batataisi, ha ba hlokomele mobu hantle. Anderson o motlotlo ho ba karolo ya Grain SA, mme o lebelletse tse ntle tse tla mo hlahela.

Anderson Cetywayo Magidela

Kopana le bathonngwa ba Sehwai sa Selemo sa 2018 (Karolo ya 1)

Thembie Linah Shongwe

Thembie o hlahile ka la 20 Phupjane 1966 a hlahela Swaziland moo a holetseng teng lebatoweng la Manzini. A ba le tjheseho temong a sa le monyane ha a ntse a bona batswadi ba sebetsa masimong, ba jala dijothollo tse fapaneng hore dijo di be teng ka lapeng.

Tjhesho ya hae temong ya eketseha ka mora ho kopana le ba Grain SA. Thembie o qadile ho jala poone ka 2009, empa kuno ya hae e ne e le tlase haholo. Ka 2014 a joina sehlopha sa boithuto sa Grain SA sa Breyten. Hona ho mmutse mahlo hobane mona ke moo a kgonneng ho fumana boitsebelo ba bohlokwa teng.

Lemong se fetileng, o kotutse ditone tse 5,3, mme o lebelletse ho kotula le ho feta mona. Toro ya hae ke ho ba le sekotwana sa hae sa tshimo moo a ka jalang dijothollo ho iphedisla le ho rekisa dihlahiswa tsa hae ka tshepo ya hore tsatsi le leng o tla ba sehwai sa sebele, se ikemetseng ka maoto a mabedi.

Jeneth Thembi Shoba

Jeneth o hlahile ka la 5 Mmesa 1959, e leng Zandspruit pakeng tsa Ermelo le Piet Retief. A qala ho ba le tjheseho temong ha a sa ntse a le monyane ka ha batswadi ba ne ba sebetsa polasing. Ha hlaka ho yena hore ha ho bophelo ntle le temo.

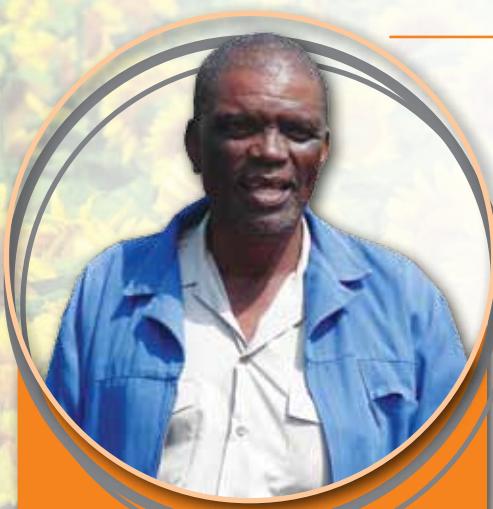
Ka 1994 a qala temo ka poone le dikgomo mmo-ho le monna wa hae, Simon, ya seng a hlokahtse. Jeneth a joina Grain SA ka 2014, a qala ho natefelwa ke temo ha a eba setho sa sehlopha sa boithuto sa Grain SA. Ka Grain SA a fumana boitsebelo le tsebo ya temo ka mokgwa o hlwahlwawa seprofeshene. Sehleng se fetileng, Jeneth a kgona ho hlahisa ditone tse 7,5 tsa poone kgetlo la pele hekthareng e le nngwe.

Victor Bumisani Nelson Dube

Victor o tswetswe ka la 19 Loetse 1960, a holela motsaneng wa Dukuza ho la Bergville, KwaZulu-Natal. O qadile ka temo ka 2000, a joina Grain SA ka 2009, a kenela kwetiso, dikopano tsa dihlopha tsa boithuto, mme ka 2014/2015 a ba karolo ya projeke e qalang ya Monsanto/ARC. Haesale ho tloha moo e le karolo ya Projeke ya Letlole la Mesebetsi.

Sepheo sa Victor ke ho ba sehwai sa kgwebo. O se a ile a nahana ka mafapha a fapaneng a ho ntlatfatsa phaello ya hae ka ho hlahisa poone ya popcorn keketsong ya boleng e kang ho etsa poone ya setampo. Meroho le ditholwana le tsona ke karolo ya mosebetsi wa hae temong.

Alfred Magongo

Alfred o hlahile ka 1958 le ho holela Mooiplaas haufi le motsana wa Elukwatini. Ntatae e bile molemi ya neng a jala poone, matokomane le dipatata. Tjhelete ya temo e ne e thusa ho fepa lelapa la hae. Ka 1983 a qala ka temo a ikemetse, e leng moo a qadileng ka poone le dijothollo tse ding tse kang dipatata le meroho, mme a sebedisa dikgomo ho lema masimo a hae.

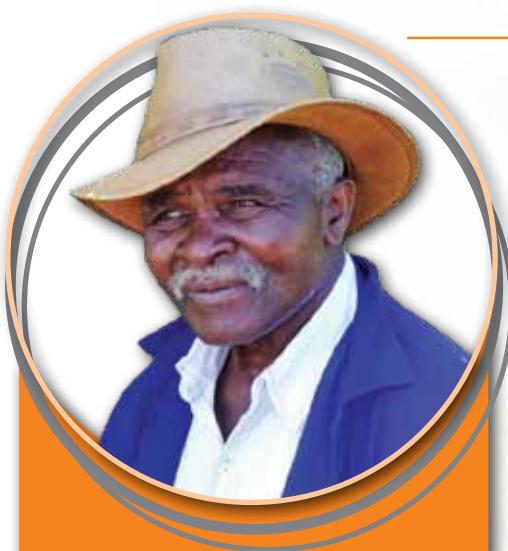
Hajwale Alfred o jala poone. O se a jetse dihek-thara tse 7 monongwaha. Ke sehwai se tswelang pele haholo, se kenyang letsoho haholo selemo le selemo tlasa Lenaneo la Letlole la Mesebetsi. Lemong se fetileng o fihlellsetse palohare ya ditone tse 6 hekthara ka nngwe dihekthareng tse 7 tseo a neng a di jetse.

Thenjiwe Mirriam Ngudle

Thenjiwe o hlahetse lekeisheneng la Qolombana, Seterekeng sa Tsolo ka la 1 Mmesa 1961. A hola a sebetsa masimong a poone, a lema ka dikgomu pele a ya sekolong le baena ba hae, mme mona ke moo a bileng le tjhesho le lerato la temo teng.

Haesale ho tloha ka 1982, Thenjiwe o nnile a ba titjhere Sekolong sa Poraemari sa Ngubesizwe, Seterekeng sa Qumbu, mme ka 2012 a phahamisetswa boemong ba hloho ya sekolo. Sehwai sena se sebetsang ka matla se kgonne ba le dikuno tse ntle tsa boemo bo phahameng. O kene ka matla ho Grain SA moo e leng e mong wa ditho tsa Sehlopha sa Boithuto sa Sityala Sitye Kambi.

Siyavuya Njeya

Siavuya o hlahetse lekeisheneng la Ntlozelo motsaneng wa Mbizana tlasa tsamaiso ya Nikhwe. Mona ke moo a holetseng teng mmoho le lelapa la hae, e leng moo a ntseng a le teng le jwale. Siyavuya o tswa lelapeng la temo moo a neng a hlokometse diphoofolo tsa lelapa mmoho le banababo ho fihlela a tloha lapeng ho ya batla mosebetsi Welkom provenseng ya Foreisetata.

O na le lerato le leholo mehlapeng le tlahisong ya dijothollo, mme ka thuso ya ba Grain SA o na le bokgoni ba ho hlahisa poone e ngata, e ka fihlang ditoneng tse 5 hekthara ka nngwe le tse 7 hekthara ka nngwe. O na le thahasello e kgolo mehlapeng le tlahisong ya dijothollo. Hajwale Siyavuya o jetse dihekthara tse 2 tsa poone.

Mgezeni Richard Hlatswayo

Mgezeni o hlahetse haufi le Dirksdorp polasing ya Twyfelhoek ka 1961. Ke ngwana wa boraro baneng ba leshome le metso e mmedi. Tjhesho ya hae temong a qadile a sa le monyane, mme a thusa ntatae ho lema masimo ka dipholo. Mona hape ke moo lerato la hae la mobu le qadileng teng. Mgezeni o boetse o na le tjhesho mehlapeng le tlahisong ya dijothollo.

Ka thuso ya Grain SA, o na le bokgoni ba ho hlahisa poone e ngata ha o hopola hore o hatetse pele ho tloha moo a neng a jala hekthara e le nngwe ho fihla moo a seng a jala tse 3. Nakong e tlango Mgezeni o lakatsa ho jala ponne e ngata.

Amos Mfaniseni Kubheka

Amos o hlahetse Paul Pietersburg ka la 18 Tshitwe 1955. A ba le tjhesho temong hobane o ne a sebetsa le ntataemoholo, mme a lemotha hore motho o phele le ho hlokomela lelapa la hao, o tshwanetse ho ba molemi le sehwai.

Ntataemoholo o ne a sebetsana le mehlape le dijothollo tserekiswang, mme amorutamokgwa wa temo ka 2014 ha a lemotha hore a ke ke a ntifatsha mesebetsi ya hae ya temo ntle le thuso ya Grain SA le boitsebelo boo a bo fumaneng moo.

Bahlophisi

GRAIN SA: BLOEMFONTEIN

46 Louw Wepener Street
1st Floor
Dan Pienaar
Bloemfontein
9301
► 08600 47246 ◀
► Fax: 051 430 7574 ◀ www.grainsa.co.za

MOHLOPHISI YA KA SEHLOHONG

Jane McPherson
► 082 854 7171 ◀ jane@grainsa.co.za

MOHLOPHISI WA PHATLALATSO

Liana Stroebel
► 084 264 1422 ◀ liana@grainsa.co.za

MORALO, TLHOPHISO LE HO PRINTA

Infoworks
► 018 468 2716 ◀ www.infoworks.biz

PULA/IMVULA E FUMANEHA KA DIPUO TSE LATELANG:

Sesotho,
English, Afrikaans, Setswana,
Sesotho sa Leboa, Sezulu le Seqhotsa.

Lenaneo la Grain SA la Ntshetsopele ya Molemi

BAHOKAHANYI BA NTSHETSOPELE

Johan Kriel
Foreisetata (Ladybrand)
► 079 497 4294 ◀ johank@grainsa.co.za
► Ofisi: 051 924 1099 ◀ Dimakatso Nyambose

Jerry Mthombothi

Mpumalanga (Nelspruit)
► 084 604 0549 ◀ jerry@grainsa.co.za
► Ofisi: 013 755 4575 ◀ Emelda Mogane

Jurie Mentz

Mpumalanga/KwaZulu-Natal (Louwsburg)
► 082 354 5749 ◀ jurie@grainsa.co.za
► Ofisi: 034 907 5040 ◀ Sydwell Nkosi

Graeme Engelbrecht

KwaZulu-Natal (Dundee)
► 082 650 9315 ◀ dundee@grainsa.co.za
► Ofisi: 012 816 8069 ◀ Nkosinathi Mazibuko

Luke Collier

Eastern Cape (Kokstad)
► 083 730 9408 ◀ goshenfarming@gmail.com
► Ofisi: 039 727 5749 ◀ Luthando Diko

Liana Stroebel

Western Cape (Paarl)
► 084 264 1422 ◀ liana@grainsa.co.za
► Ofisi: 012 816 8057 ◀ Hailey Ehrenreich

Du Toit van der Westhuizen

North West (Lichtenburg)
► 082 877 6749 ◀ duottoit@grainsa.co.za
► Ofisi: 012 816 8038 ◀ Lebo Mogatlanyane

Sinelizwi Fakade

Mthatha
► 071 519 4192 ◀ sinelizwifakade@grainsa.co.za
► Ofisi: 012 816 8077 ◀ Cwayita Mpotyi

Articles written by independent writers are
the views of the writer and not of Grain SA.

THIS PUBLICATION IS
MADE POSSIBLE BY THE
CONTRIBUTION OF
THE MAIZE TRUST

Kopana le bathonngwa ba Sehwai sa Selemo sa 2018 (Karolo ya 1)

Bathonngwa ba Balemiplana

Nhlanhla Sicelo Mgadi

Nhlanhla ke ngwana wa Muriel le Aron Mgadi. O hlahile ka la 3 Mmesa 1970 a hlahela Motsaneng wa Ntabamhlophe haufi le Estcourt. A joina Grain SA ka 2015 hoba a bone poone e ntle, e holang hantle ya Monghadi Mbatha, moahisani wa hae eo e neng se e le setho sa Grain SA. Haesale a joina Grain SA ha a eso tadime morao.

Sepheo sa Nhlanhla ke ho ba sehwai sa mohwebi, mme mmoho le moholwane wa hae, butlebutle ba ntse ba sebetsana le taba ya ho bopa mosebetsi wa bona wa polasi hammoho le disebediswa tsa yona. Ba sebeditse ka thata ho kenya tshebetsong tseo ba ithutileng tsona. Kgateleopele ha se feela ya dihektheta le kuno, empa hape ke ya mekgwa ya temo le bokgoni.

Mduduzi David Mnisi

Mduduzi o hlahetse polasing ya Bankfontein ya Breyton ka 1986. O holetse moo, mme ka 2010 a qala ho sebetsa mmoho le mmae polasing ena. O tadima temo e le mokgwa wa ho itshebetsa le wa ho tswa bofutsaneng.

Mduduzi ke sehwai tlasa tataiso ya moahisani, Corne Butter, mme bobedi bona bo rera tsohle mmoho. Lemong tse tharo tse fetileng, o ile a kena Projekeng ya DRDLR REID – ka ho qala ka ho jala dihektheta tse 25 selemong sa pele, tse 60 selemong sa bobedi, mme hajwale ke tse 66. Selemo se seng le se seng e bile se atlehileng haholo. Ka boikemisetso bo boholo le ho sebetsa ka thata, sehwai sena se bontshitse tse ding tse tlase dilemong seo motho a ka se fihlellang ha monyetla o le teng.

Bathonngwa bana ha ba a behwa
ho ya ka lenane le itseng.